

Як оцінити корупційні ризики на держпідприємстві

Михайло КОЧЕРОВ,
керуючий партнер IBC Legal Services

Слід констатувати, що сьогодні корупція продовжує завдавати істотних ударів по українському суспільству, підриває легітимність публічних інститутів і правосуддя. Проте ця «хвороба» не є суто українським явищем. Досить звернутися до «Хартії вольностей» XIII сторіччя чи навіть до римського права, де в «Законах XII таблиць» передбачена смертна кара для судді, якого викрили в одержанні хабаря, і ми побачимо, що боротьба з корупцією ведеться у світі вже більше 2 тис. років, і поки впевненої перемоги з боку закону немає.

Україна теж бореться. За останні 2 десятиріччя у сфері боротьби з корупцією у нас зроблено немало. Перш за все, ми ратифікували міжнародні конвенції, серед яких першочергове місце займає «Конвенція ООН проти корупції». У нас є спеціальні органи, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції, та ціла низка законів і підзаконних актів, які у сукупності повинні забезпечити злагоджену роботу механізму реалізації державної антикорупційної політики. Безспірно, виконано багато роботи.

Нещодавно Указом Президента України «Національна стратегія у сфері прав людини» (далі — *Стратегія*) встановлено, що одним із завдань України із забезпечення дотримання прав людини у процесі ведення господарської діяльності є сприяння оновленню суб'єктами господарювання їх політик у сфері запобігання корупції для забезпечення відповідності «Керівним принципам ООН з питань бізнесу і прав людини» та іншим міжнародним документам у сфері прав людини. Це черговий захід у низці зусиль, спрямованих на відвернення, викриття, покарання та викорінювання корупції.

Цікаво, що у Стратегії йдеться про антикорупційну політику суб'єктів господарювання, що не відповідає нормам Закону України «Про запобігання корупції» (далі — *Закон*). Швидше за все, під час підготовки для Президента України проекту Стратегії наші колеги припустилися помилки та ототожнили терміни «політика» та «програма». Справа у тому, що антикорупційна політика як комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, які реалізуються на загальнодержавному рівні, є прерогативою Верховної Ради України. Суб'єкти ж господарювання затверджують, а потім і оновлюють не політики, а антикорупційні програми, які є не комплексом заходів, а комплексом внутрішніх правил і процедур щодо протидії та запобігання корупції у межах діяльності юридичної особи.

Зазначимо, що Закон не вимагає від суб'єктів приватного сектору економіки в обов'язковому порядку затверджувати антикорупційну програму, однак її відсутність може стати перешкодою, якщо такий суб'єкт захоче стати учасником публічної закупівлі, за умови, якщо вартість закупівлі буде дорівнювати або перевищувати 20 млн грн. Звичайно, можна посперечатися з тим, чи виправданий такий підхід держави щодо «неактивного» залучення бізнесу, якщо всім відомо, що в Україні відбувається зрощення цього бізнесу та влади, процвітає олігархія, корумповані контролюючі органи пригнічують розвиток підприємництва, а «Барометр світової корупції» (Global Corruption Barometer) досі не визначив нашу державу взірцем антикорупційної боротьби. Результати такого підходу покаже час.

Що стосується державних та комунальних підприємств, то для них затвердження антикорупційної програми є прямим обов'язком. Закон містить 14 складових такої програми, які хоча лише запропоновані, але фактично є для вказаних підприємств обов'язковими для визначення. Умовно всі положення можна розділити на 5 груп, а саме:

- перша — перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів та процедур, у т. ч. порядок здійснення контролю та моніторингу дотримання програми, інформування державних органів, проведення внутрішніх розслідувань;
- друга — права і обов'язки працівників та засновників, включаючи норми професійної етики та навчання;
- третя — права та обов'язки спеціально створеного уповноваженого підрозділу підприємства із запобігання та виявлення корупції або працівника, якому наданий статус уповноваженого;
- четверта — умови конфіденційності інформування уповноваженого працівниками про факти виявлення корупційних правопорушень з подальшим захистом таких працівників від переслідування;
- п'ята — дисциплінарна відповідальність працівників за порушення програми.

Така програма має привести до нульової терпимості до корупції в межах підприємства, сформувати корпоративну культуру щодо цього. Однак під час її затвердження керівникам підприємств не слід займатися формалізмом, копіюючи типову антикорупційну програму, яку затвердило Національне агентство з питань запобігання корупції, додавши до неї тільки назву свого підприємства. Разом з трудовим колективом керівникам слід детально опрацювати ряд суб'єктивних та об'єктивних факторів, що мають

суттєве значення в господарській діяльності підприємства.

Оцінка корупційних ризиків є невід'ємною складовою кожної програми. Закон не встановлює методологію такої оцінки, залишаючи підприємствам право самостійно визначати пріоритети та необхідні для реалізації цілей ресурси.

Процедура оцінки корупційних ризиків являє собою певний процес, який починається з самої організації заходу (розробка положень, призначення відповідальних осіб тощо) та продовжується шляхом ідентифікації (виявлення) ризиків, їх розгляду та складання звіту за результатами розгляду. На практиці існує багато підходів до класифікації видів ризиків (наприклад, внутрішні та зовнішні), але якщо зробити узагальнення, їх можна умовно поділити на 3 групи:

- перша — фактори структури підприємства, пов'язані з системою побудови підпорядкованості працівників та структурних підрозділів. Чим складніша така система, тим детальніший має бути опис заходів;
- друга — фактори специфіки господарської діяльності підприємства, які залежать як від обсягів виробництва, так і від різноманіття його видів, географії;

Для державних та комунальних підприємств затвердження антикорупційної програми є прямим обов'язком

- третя — фактори договірних стосунків, пов'язані як з сумами контрактів, так і з специфікою партнерів.

У одній статті неможливо детально описати всі процедури антикорупційної перевірки — для цього слід було б видати брошуру. Та виходячи з методичних рекомендацій щодо підготовки та реалізації антикорупційних програм юридичних осіб, які були затверджені Національним агентством з питань запобігання корупції, у державних та комунальних підприємств є необхідний базовий матеріал, який дозволяє зробити впевнені кроки задля досягнення мети — створення прозорих засад їх діяльності. **MI**